

درس فارغ فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

تاریخ: ۲۶ بهمن ۱۳۹۹

موضوع کلی: فصل فی ما یتوقف علی الغسل من الجنابة

مصادف با: ۲ رجب ۱۴۴۲

موضوع جزئی: امور متوقف بر غسل جنابت - امر ثالث: روزه ماه رمضان و قضای آن

جلسه: ۷۴

سال تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۳۹۹

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

حکم نسیان جنابت یا جهل به جنابت

اگر شخص، غسل جنابت را فراموش کند یا نسبت به اصل جنابت جاهل باشد، یعنی نداند که جنب شده است یا جنب نشده است، وظیفه اش چیست؟

آیا نسیان و فراموشی نفس جنابت یا نسیان اینکه فردا از ماه رمضان است، مثل نسیان غسل جنابت، موجب وجوب قضای روزه می شود یا موجب قضای روزه نمی شود؟

ظاهر این است که علما در کلماتشان متعرض این مطلب نشده اند. به نظر می رسد که نسیان جنابت یا نسیان اینکه فردا جزء ماه رمضان است، موجب وجوب قضای روزه آن روز نمی شود چون قضا مربوط به موردی است که انسان کاری انجام داده باشد که روزه نقض شده باشد، در صورتی که نواقض روزه امور مشخص و محصور می باشند که نسیان جنابت و نسیان اینکه فردا جزء رمضان است یا نه، از نواقض روزه نیستند لذا نسیان جنابت و نسیان اینکه فردا جزء ماه رمضان است یا نیست، موجب وجوب قضا نمی شود، کما اینکه نسیان غسل جنابت نیز به خودی خود موجب وجوب قضا نمی شود، چون ناقض روزه، بقاء عمدی بر جنابت تا طلوع فجر است و نسیان غسل جنابت، ناقض نیست، ولی وجود نص (روایت صحیح حلی) در مورد وجوب قضا در فرض نسیان غسل جنابت [که در جلسه گذشته ذکر شد]، باعث شده است که به وجوب قضا در فرض نسیان غسل جنابت حکم شود.

در رابطه با جاهل به جنابت نیز مطلب از همین قرار است، مثل اینکه شخصی جنب شده باشد و علم به جنابت نداشته باشد، مگر بعد از چند روز که علم پیدا می کند که مقتضای آنچه ذکر شد، عدم وجوب قضا در این فرض است چون فرض جهل به جنابت نیز همانند فرض نسیان غسل جنابت و نسیان خود جنابت، مصداق بقاء عمدی بر جنابت تا طلوع فجر نیست و از سایر نواقض وضو نیز نمی باشد لذا اگر شخص نسبت به جنابت جاهل باشد، قضا واجب نمی شود.

سؤال: آیا در رابطه با قضای روزه ماه رمضان نیز مطلب از همین قرار است، یعنی آیا نسیان غسل جنابت و نسیان یا جهل خود جنابت، نسبت به قضای روزه ماه رمضان مانع از صحت روزه است یا اینکه در قضای روزه ماه رمضان، با فرض نسیان نسبت به غسل جنابت و نسیان و جهل نسبت به خود جنابت، روزه باطل نمی شود؟

پاسخ: قضای روزه ماه مبارک رمضان از خود روزه ماه رمضان محدودیت بیشتری دارد زیرا مستفاد از دو صحیح عبدالله بن سنان [عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ الرَّجُلِ يَقْضِي شَهْرَ رَمَضَانَ فَيُجَنِّبُ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ وَلَا يَغْتَسِلُ حَتَّى يَجِيءَ آخِرُ

اللَّيْلِ وَهُوَ يَرَى أَنَّ الْفَجْرَ قَدْ طَلَعَ، قَالَ: «لَا يَصُومُ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَ يَصُومُ غَيْرَهُ»؛ عَنْ ابْنِ سِنَانٍ يَغْنِي عَبْدُ اللَّهِ؛ قَالَ: كَتَبَ أَبِي إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَكَانَ يَقْضِي شَهْرَ رَمَضَانَ وَقَالَ: إِنِّي أَصْبَحْتُ بِالْغُسْلِ وَأَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ فَلَمْ أَغْتَسِلْ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، فَأَجَابَهُ (ع): «لَا تَصُمْ هَذَا الْيَوْمَ وَ صُمْ غَدًا»^۱ [این است که بقاء بر جنابت تا طلوع فجر مانع از صحت قضای روزه است؛ چه بقاء بر جنابت، عمدی باشد و چه از روی فراموشی باشد. بنابراین، مستفاد از دو روایت عبدالله بن سنان این است که بقاء بر جنابت تا طلوع فجر مانع از صحت روزه قضای ماه رمضان است و فرقی نمی‌کند که بقاء بر جنابت از روی عمد باشد یا از روی نسیان و فراموشی باشد. مرحوم صاحب وسائل (ره) نیز چنین برداشت کرده است که در فرض مذکور، روزه باطل است و به همین خاطر، عنوان یکی از ابواب کتاب خود را «من أصبح جنباً لم يجز له أن يصوم ذلك اليوم قضاءً عن شهر رمضان» قرار داده است، بنابراین نسیان غسل جنابت و نسیان خود جنابت در رابطه با قضای روزه ماه رمضان، مانع از صحت روزه است.

مرحوم سید (ره) در ادامه نوشته است: «نعم، الجنابة العمدية في أثناء النهار تبطل جميع الصيام حتى المندوبة منها و أما الاحتلام فلا يضر بشيء منها حتى صوم رمضان»^۲.

به نظر مرحوم سید (ره)، جنابت عمدی در اثناء روز، همه روزه‌ها، حتی روزه مستحب را باطل می‌کند، اما احتلام به هیچ یک از روزه‌ها، حتی روزه ماه رمضان ضرری نمی‌زند.

مطلب اول که در کلام مرحوم سید (ره) آمده است، این است که جنابت عمدی، روزه را [چه واجب باشد و چه مستحب باشد] باطل می‌کند و این بحث از مباحثی است که اختلافی در آن نیست و دلیل آن، این است که جماع از نواقض روزه است و لذا با جنابت عمدی از راه جماع، روزه باطل می‌شود و قضا و كفاره بر شخص واجب می‌شود، استمناء نیز حکم جماع را دارد، یعنی جنابت عمدی از راه استمناء، روزه را باطل می‌کند و قضا و كفاره بر شخص واجب می‌شود. روایاتی از جمله روایت صحیحہ عبدالرحمن بن حجاج نیز بر این مطلب دلالت دارند؛

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ؛ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يَعْثُ بِأَهْلِهِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ حَتَّى يُمْنَى، قَالَ: «عَلَيْهِ مِنَ الْكَفَّارَةِ مِثْلُ مَا عَلَى الَّذِي يُجَامِعُ»^۳.

از این روایت استفاده می‌شود که جنابت عمدی در روز ماه رمضان باعث بطلان روزه و وجوب قضا و كفاره می‌شود.

نکته: آنچه گفته شد در فرضی است که خروج منی از شخص به وسیله استمناء باشد، ولی اگر با استمناء، منی از جای خود حرکت کند یا در خواب ببیند که منی خارج شده است، ولی عملاً منی از او خارج نشود و شخص می‌توانسته از خروج منی جلوگیری کند، آیا بر شخص لازم است که اگر جلوگیری از خروج منی برای او ضرری نداشته باشد از خروج آن جلوگیری کند [، چون اگر جلوگیری از خروج منی را ترک کند، معنایش این است که شخص از روی اختیار و عمد جنب شده است] یا جلوگیری از خروج منی بر او واجب نیست؟ این بحث، مفصل است که ان شاء الله، در مباحث مربوط به صحت صوم بیان خواهد شد.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۰، کتاب الصیام، ابواب ما یمسک عنه الصائم و وقت الإمساک، باب ۱۹، ص ۶۷، ح ۱.

۲. همان، ح ۲.

۳. سید محمدکاظم، طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۸۵.

۴. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۰، کتاب الصیام، ابواب ما یمسک عنه الصائم و وقت الإمساک، باب ۴، ص ۳۹، ح ۱.

مطلب دوم که در کلام مرحوم سید (ره) به آن اشاره شده است، این است که احتلام، روزه [، حتی روزه ماه رمضان] را باطل نمی‌کند.

احتلام در روز ماه رمضان، روزه را باطل نمی‌کند چون احتلام، جماع محسوب نمی‌شود و از سایر نواقض روزه نیز نمی‌باشد. روایاتی نیز بر عدم بطلان روزه به وسیله احتلام دلالت دارند که روایات ذیل از آن جمله‌اند:

روایت اول: صحیحہ عیص بن قاسم: عَنْ الْعِیْصِ بْنِ الْقَاسِمِ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يَنَامُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَيَحْتَلِمُ ثُمَّ يَسْتَقِظُ ثُمَّ يَنَامُ قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ، قَالَ: «لَا بَأْسَ»^۱.

روایت دوم: عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ؛ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) لَأَيِّ عِلَّةٍ لَا يُفْطَرُ الْإِحْتِلَامُ الصَّائِمِ وَالنِّكَاحُ يُفْطَرُ الصَّائِمِ؟ قَالَ: «لِأَنَّ النِّكَاحَ فِعْلُهُ وَالْإِحْتِلَامَ مَفْعُولٌ بِهِ»^۲.

منظور از تعلیلی که در ذیل این روایت آمده است، این است که نکاح و جماع یک عمل اختیاری می‌باشند ولی احتلام عمل اختیاری نیست.

سؤال: آیا بر روزه‌داری که محتلم شده است [؛ اعم از اینکه در روز محتلم شده باشد یا در شب محتلم شده باشد]، واجب است که نسبت به غسل کردن مبادرت ورزد یا لازم نیست؟ و آیا اگر در روز، محتلم شد، واجب است که به غسل کردن مبادرت ورزد تا بر جنابت عمدی باقی نباشد یا لازم نیست؟

پاسخ: بعضی معتقدند که بقاء بر جنابت از روی عمد، در روز ماه رمضان جایز نیست و همان‌گونه که بقاء بر جنابت در شب ماه رمضان تا طلوع فجر جایز نیست و حرام است، بقاء بر جنابت در روز ماه رمضان نیز حرام است، لکن ممکن است که این سخن صحیح نباشد زیرا قیاس روز ماه رمضان به شب درست نیست و حرمت بقاء بر جنابت در روز ماه رمضان نیاز به دلیل دارد، ولی دلیلی بر این مطلب وجود ندارد و فقط در روایت ابراهیم بن عبد الحمید از خوابیدن بعد از احتلام در روز ماه رمضان نهی شده است؛

عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ بَعْضِ مَوَالِيهِ؛ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ إِحْتِلَامِ الصَّائِمِ، قَالَ: فَقَالَ: «إِذَا احْتَلَمَ نَهَاراً فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَلَا يَنَامُ حَتَّى يَغْتَسِلَ»^۳.

گفته‌اند که متفاهم از منع از خواب دوم در روایت مذکور، وجوب مبادرت به غسل کردن است، لکن عرض می‌شود که با توجه به روایات دیگری که وجود دارند که بر عدم لزوم مبادرت به غسل در فرض مذکور، دلالت دارند، این روایت (روایت ابراهیم بن عبد الحمید) یا بر استحباب مبادرت به غسل کردن حمل می‌شود یا بر کراهت تأخیر در غسل کردن حمل می‌شود چون این روایت مرسله است زیرا ابراهیم بن عبد الحمید این روایت را از بعضی موالی خودش نقل کرده است و آن شخص، مجهول است و مشخص نیست که چه کسی است و بر فرض که گفته شود که این روایت، موثق است، عرض می‌شود که این روایت با روایاتی؛ از جمله روایت عیص بن قاسم که بر جواز خواب دوم دلالت دارند [که قبلاً ذکر شد]، معارض است و لذا بر وجوب مبادرت به غسل در فرض مذکور، دلالت ندارد.

۱. همان، باب ۳۵، ص ۱۰۳، ح ۳.

۲. همان، ص ۱۰۴، ح ۴.

۳. همان، ح ۵.

البته ممکن است که گفته شود که روایت صحیحہ عیص بن قاسم از حیث خوابیدن در شب و روز مطلق است، ولی روایت ابراهیم بن عبدالحمید به خواب در روز اختصاص دارد لذا روایت صحیحہ عیص بن قاسم را تقیید می‌زند، پس معارضه‌ای بین این دو روایت وجود ندارد، لکن عرض می‌شود که معارضه، بین دو روایت صحیحہ یا موثقہ واقع می‌شود و با توجه به مرسله بودن روایت ابراهیم بن عبدالحمید، این روایت یارای مقاومت در مقابل روایت صحیحہ عیص بن قاسم را ندارد.

«الحمد لله رب العالمين»